

Антон ЧЕРНІЄНКО

викладач відділу підготовки прокурорів
з підтримання державного обвинувачення в суді
Національної академії прокуратури України
zazaza12@mail.ru

УДК 343.13

ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ПРО ВІДСТРОЧКУ ВИКОНАННЯ ВИРОКУ

У системі вітчизняного кримінального процесуального права, що складається з багатьох правових інститутів, чітко встановлення моменту реалізації кожного з них є одним із ключових завдань для законодавця. Не становить винятку й інститут відстрочки виконання вироку, при дослідженні якого науковці переважно зазначають про відсутність єдиної позиції щодо визначення моменту прийняття рішення про його застосування.

Тож мета статті полягає у визначенні моменту прийняття рішення про відстрочку виконання вироку.

Окремі аспекти окресленого питання висвітлювали у своїх працях такі вчені, як: Ю.М. Белозьоров, В.М. Бібіло, Г.І. Волков, Э.Ф. Куцова, Р.В. Литвинов, В.Т. Маляренко, Є.А. Матвієнко, В.В. Ніколюк, І.Д. Перлов, В.І. Пінчук, І.Я. Фойницький, М.І. Царьов, В.І. Швецов та інші. Проте за часів незалежності України дослідження у вказаному напрямі майже не проводилися. Водночас слід наголосити, що правильне визначення моменту прийняття рішення про відстрочку виконання вироку дасть змогу завершити дискусію, що точиться упродовж тривалого часу в науковому середовищі.

Зазначеному правовому інституту присвячено розділ VII «Виконання судових рішень» Кримінального процесуального кодексу України (КПК України) [1]. Аналізуючи вказаний розділ, спостерігаємо пози-

цію законодавця, який в межах виконання судових рішень визначає наступний проміжок часу для розгляду питань, пов'язаних безпосередньо зі стадією виконання вироку: 1) під час виконання вироку (ст. 537 КПК України); 2) після виконання вироку (ст. 538 КПК України). На перший погляд, у КПК України чітко визначено момент вирішення питання про відстрочку виконання вироку, оскільки у вказаному розділі передбачені дві стадії виконання вироку, одна з яких априорі не стосується цього правового інституту. Більше того, в п. 1 ч. 1 ст. 537 КПК України вказано, що відстрочка виконання вироку належить до категорії питань, що вирішуються під час виконання вироку. Проте між зазначеними стадіями існують й інші, наприклад, стадія судового розгляду, в межах яких імовірно вирішення питання про відстрочку виконання вироку.

Для визначення обґрунтованості законодавчих особливостей регламентації зазначеного правового інституту слід розглянути наукові доробки з окресленого питання, що підтвердять або спростують існуючу позицію законодавця. Одразу зазначимо, що для науковців проблема відстрочки виконання вироку була досить актуальною тривалий час, а отже, вона неодноразово ставала предметом розгляду вчених-процесуалістів. Незважаючи на широкий діапазон пропозицій, немає одностайної відповіді на питання: коли саме необхід-

но вирішувати клопотання про відстрочку виконання вироку.

Опрацювання наукових робіт щодо моменту прийняття судом рішення про відстрочку виконання вироку дає можливість умовно виділити кілька груп учених, кожен з яких об'єднує спільна точка зору.

Представники першої групи переконані в тому, що вирішення питання про відстрочку виконання вироку повинно відбуватись після набрання ним законної сили, однак до його фактичного виконання. Зокрема, І.Д. Перлов, наголошуючи на спірності визначення моменту прийняття цього рішення, вбачає таку можливість тільки за наявності двох обов'язкових обставин. Він стверджує, що для існування можливості розгляду клопотання про відстрочку виконання вироку необхідно, щоб сам вирок набув законної сили. З приводу моменту прийняття рішення вчений зазначає, що він виникає виключно тоді, коли з'являється законодавча необхідність приведення вироку до виконання [2, с. 58]. Такої ж позиції дотримується М.І. Царьов. Наголошуючи на тому, що в юридичній науці відсутній єдиний погляд з даного питання, вчений все ж таки переконаний у тому, що відкладення початку виконання вироку може мати місце після спливу строків на його оскарження, тобто коли вирок суду набрав законної сили [3, с. 20–21].

На наш погляд, така позиція вчених є досить ґрунтовною та далекоглядною, оскільки відповідає законодавчим особливостям у сфері виконання судових рішень. З огляду на існування достатньої кількості правових інститутів, покликаних поліпшити долю засудженого та врахувати європейські стандарти щодо поводження з ним, не завжди зрозуміло, який з них слід застосовувати у конкретній ситуації. Така проблема виникла внаслідок законодавчої конструкції правової норми, що передбачає під час виконання вироку вирішення питання щодо відстрочки його виконання (п. 1 ч. 1 ст. 537 КПК України), а також звільнення особи від відбування покарання на ідентичних підставах: вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років (п. 4 ч. 1 ст. 537 КПК України); за хворобою

(п. 6 ч. 1 ст. 537 КПК України). У контексті гуманного ставлення законодавця до засудженого не виникає сумнівів, що за наявності такої ситуації діятиме принцип *de duobus malis minus est semper eligendum*, що перекладається як «з двох зол завжди вибирають менше» [4, 308]. В нашому випадку ними є інститут відстрочки виконання вироку та інститут звільнення від відбування покарання. За наявності тотожних підстав меншим «злом» буде інститут звільнення від відбування покарання, оскільки, на відміну від відкладення початку виконання вироку, має найбільш сприятливий наслідок для засудженого – звільнення. Проте застосування правового інституту, який є значно привабливішим для засудженого, певним чином витіснить інститут відстрочки виконання вироку, доцільність перебування якого в системі правових інститутів кримінального процесуального права викликати неабиякий сумнів у правозастосовників та науковців. Саме тому позиція вказаних вище вчених набуває сенсу, оскільки розмежовуватиме подібні правові інститути, а критерієм такого розмежування виступатиме те, що відстрочка виконання вироку, на відміну від звільнення від відбування покарання, застосовуватиметься виключно тоді, коли вирок суду: 1) набув законної сили; 2) не приведений до фактичного виконання.

Зазначена суперечливість правових інститутів не бентежить іншу групу науковців, які дотримуються протилежної позиції. Проте вони не є такими категоричними стосовно того, що питання про відстрочку виконання вироку повинно вирішуватись до його фактичного виконання. Навпаки, вчені вважають за можливе та пропонують вирішувати це питання навіть під час виконання вироку. В.М. Бібіло, проаналізувавши судову практику щодо застосування вказаного інституту кримінально-процесуального права, наголошує, що суди по-різному встановлюють момент вирішення клопотання про відстрочку виконання вироку. Вважаючи свою позицію обґрунтованою та наводячи приклади судових рішень з даної категорії питань, вона доходить висновку,

що: «суд має право відстрочити виконання вироку не тільки тоді, коли виконання вироку ще не розпочалось, а й тоді, коли засуджений вже відбув частину призначеного судом покарання» [5, с. 75]. Повністю підтримує заявлену тезу Р.В. Литвинов, висловлюючи міркування стосовно моменту вирішення вказаного клопотання та прийняття рішення щодо нього. На його думку, жодних перешкод для можливості вирішувати питання про відстрочку виконання вироку на самому початку приведення його до виконання немає. Єдиною умовою, яку висуває вчений, є встановлення на те законних підстав [6, с. 54].

Представники другої групи дослідників пропонують розглядати питання про відстрочку виконання вироку навіть під час його фактичного виконання. Один із них висуває відповідну умову, яка є достатньо очевидною, оскільки для реалізації будь-якого правового інституту повинні бути підстави, передбачені кримінально-процесуальним законодавством. Варто нагадати, що вітчизняний законодавець відніс відстрочку виконання вироку до переліку питань, які вирішуються під час виконання вироків (п. 1 ч. 1 ст. 537 КПК України). Для правильного розуміння того, що мав на увазі законодавець щодо визначення моменту вирішення окресленого питання, слід звернутись до наукової праці відомого процесуаліста Л.М. Лобойка, на думку якого: «виконання вироку – це стадія кримінального процесу, змістом якої є правовідносини і діяльність її учасників за визначальної ролі суду з виконання судових рішень, а саме: звернення рішення до виконання, контроль за їх виконанням і вирішення питань, що виникають під час їх виконання» [7, с. 340]. Розкриваючи суть та правову природу стадії виконання вироку, І.О. Харченко обґрунтовано зазначає, що це самостійна стадія кримінального процесу, в якій суд звертає до виконання судові вироків, що набрали законної сили, здійснює контроль за приведенням їх до виконання, а також вирішує у встановленому законом порядку питання, які виникають при виконанні вироків, здійснюючи таким чином діяльність із застосування норм права. З-поміж іншого, до структури вказаної

стадії науковець відносить питання, які виникають не тільки в процесі виконання покарання, а й після його виконання [8, с. 7–9].

Більш ґрунтовно це питання досліджує В.В. Ніколюк, який переконаний, що стадія виконання вироку починається з моменту набрання вироком законної сили, а закінчується приведенням його до виконання. До змісту цієї стадії вчений пропонує відносити: виконання виправдувальних та обвинувальних вироків без призначення покарання та зі звільненням від відбування покарання; приведення вироку до виконання. Не обмежуючись зазначеним, дослідник додає: «у випадках, коли в процесі звернення вироку до виконання з'являються обставини, що зумовлюють необхідність тимчасово затримати його виконання після набрання законної сили, або вимагають прийняти додаткові судові рішення, зміст стадії виконання вироку доповнюється дослідженням судом таких обставин та прийняттям відповідних рішень. До цієї діяльності, зокрема, слід віднести роз'яснення змісту вироку і питань, що виникають при приведенні його до виконання; вирішення питань про відстрочку виконання вироку та про скасування відстрочки виконання вироку засудженого тощо» [9, с. 49].

З вказаного вбачається, що під словосполученням «виконання вироку», яке використовується у кримінальному процесуальному законодавстві, слід розуміти декілька процесів, а саме: 1) звернення вироку до виконання; 2) контроль за його виконанням; 3) вирішення питань, що виникають під час його виконання; 4) вирішення питань, що виникають після його виконання. В свою чергу, законодавець передбачає вирішення питання про відстрочку виконання вироку саме під час його виконання (п. 1 ч. 1 ст. 537 КПК України) і тим самим підтримує тезу зазначених вище вчених про можливість вирішувати це питання безпосередньо під час фактичного виконання вироку.

Висловлюючи власну позицію з приводу можливості розглядати клопотання тоді, коли вирок суду приведено до виконання та засуджений вже відбув певну частину призначеного судом покарання, зазначимо наступне. По-перше, як вже зазначалось,

за таких умов відбуватиметься конкуренція правових інститутів, подібних один до одного за підставами застосування, проте докорінно різних щодо наслідків, де відстрочка виконання вироку об'єктивно поступатиметься. До того ж втратиться індивідуальність та особливість даного інституту кримінально-процесуального права, оскільки його застосування завжди протиставлятиметься можливості звільнення особи від відбування покарання. По-друге, якщо звернути увагу на термін «відстрочка виконання вироку», можливо помітити, що він складається з двох частин: 1) процесу відкладення («відстрочка»); 2) безпосередньо «виконання вироку». Сутність вказаного правового інституту полягає у відкладенні початку виконання вироку на деякий час у зв'язку з наявністю обставин, що перешкоджають виконанню покарання [10, с. 34]. Іншими словами, внаслідок відповідних обставин вирок суду не може бути приведений до виконання, а тому ініціюється питання щодо можливості застосування цього правового інституту. З огляду на зазначене вважаємо, що твердження стосовно можливості розглядати питання про відкладення початку виконання вироку в той момент, коли засуджений вже відбув частину покарання, суперечить сутності відстрочки виконання вироку. Такі міркування свідчать про сумнівність поглядів вказаних учених і дають можливість не погодитися з ними.

На нашу думку, більш правильною та адаптованою до сучасних умов і потреб кримінального судочинства є позиція тих учених, які переконані, що вирішення вказаного питання повинно відбуватись під час винесення вироку суду. Варто зазначити, що в багатьох випадках відомості про наявність підстав для відкладення початку виконання вироку з'являються вже під час судового розгляду, а тому виникає питання з приводу доцільності очікування набрання вироком суду законної сили для ініціювання вказаного клопотання, його розгляду та прийняття рішення. Якщо під час судового засідання виникнуть такі обставини та вони не будуть враховані судом при ухваленні його рішення, це може викликати у присутніх в залі судового засідання неправильне уявлення про

вирок та його вплив на засудженого, оскільки він може здатись дуже суворим, несправедливим, однак насправді таким не є [11, с. 49]. Піддаючи сумніву відкладення рішення про відстрочку виконання вироку на момент набрання ним законної сили та наголошуючи на необхідності вирішення вказаного питання під час ухвалення вироку суду, деякі вчені зазначають, що: по-перше, незважаючи на відсутність обов'язковості такого рішення, внаслідок не набрання ним законної сили, врахування в ньому відстрочки виконання відповідатиме інтересам процесуальної економії, оскільки робить непотрібним проведення ще одного судового засідання на стадії виконання вироку [12, с. 16]; по-друге, рішення про відстрочку виконання вироку в будь-якому випадку не буде реалізовано, доки вирок не набуде законної сили, а тому якщо таке рішення не буде оскаржено або скасовано, то воно, у разі прийняття разом з відстрочкою виконання вироку, набуде обов'язковості одночасно [13, с. 9].

Такі тези науковців мають логічне підґрунтя, що сприяє поліпшенню діяльності суду. Дійсно, існує велика ймовірність того, що обставини, які можуть слугувати підставами для відкладення початку виконання вироку, з'являються вже під час судового розгляду відповідного кримінального провадження. За таких умов суд та кожен з учасників судового провадження повинні розуміти, що у разі визнання особи винною у вчиненні кримінального правопорушення та ухвалення обвинувального вироку в неї стане обмеженим вибір варіантів дій: вона або оскаржуватиме вказане рішення, або клопотатиме перед судом про відкладення початку його виконання. В обох випадках вирішення питання про відстрочку виконання вироку під час судового розгляду кримінального провадження та ухвалення рішення стосовно нього одночасно з вироком суду матиме позитивні наслідки, оскільки сприятиме процесуальній економії та буде вирішуватись оперативно. На противагу заявленій тезі деякі вчені вказують, що: «поки вирок не набуде законної сили, не виникає питань з приводу його звернення до виконання. Було б неправильно при винесенні вироку одночасно вирішувати питан-

ня про відстрочку його виконання. ... Вирок суду може бути оскаржений, скасований або змінений, внаслідок чого зникне потреба у відстрочці його виконання» [2, с. 58–59]. В свою чергу, ми переконані, що визначення питання про відстрочку виконання вироку під час його винесення не матиме негативного впливу на процес оскарження у разі його наявності. Навіть якщо вирок суду буде скасований або змінений у контексті того, що відстрочка виконання вироку не матиме підстав для застосування, вирішення вказаного питання матиме певний прогнозуєчий характер. Проте слід пам'ятати, що це один із імовірних наслідків, оскільки у випадку відсутності оскарження або залишення вироку без змін набуття вироком законної сили та приведення його до виконання активізує механізм відкладення початку виконання вироку, що не потребуватиме нового судового розгляду.

Таким чином, з урахуванням наведених пропозицій вчених, законодавчого форму-

лювання, а також власних роздумів стосовно моменту прийняття рішення про відстрочку виконання вироку переконані, що окреслене питання необхідно вирішувати під час судового розгляду кримінального провадження одночасно з прийняттям судового рішення, відомості стосовно чого зазначатимуться в самому вироку. Впевнені, що визначення такого моменту вирішення питання про застосування вказаного правового інституту: 1) не потребуватиме нового судового розгляду, тим самим сприяючи процесуальній економії; 2) матиме прогнозуєчий характер, оскільки після ухвалення обвинувального вироку особа бажатиме або оскаржувати це рішення, або, за наявності підстав застосування відстрочки виконання вироку, звертатися з даним клопотанням до суду; 3) не перешкоджатиме імовірному оскарженню судового рішення, адже у разі залишення вироку суду без змін відбуватиметься його виконання з одночасним застосуванням відстрочки виконання вироку.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. *Перлов И.Д.* Исполнение приговора в советском уголовном процессе / И.Д. Перлов. – М., 1963. – 227 с.
3. *Пинчук В.И.* Вопросы уголовного права и процесса при исполнении приговора: учеб.-практ. пособ. / В.И. Пинчук, М.И. Царёв. – М.: НИи РИО ВШ МООП РСФСР, 1966. – 70 с.
4. Серов В.В. Энциклопедический словарь крылатых слов и выражений / В.В. Серов. – М.: Логос-Пресс, 2005. – 852 с.
5. *Бибило В.Н.* Уголовное судопроизводство по исполнению приговора / В.Н. Бибило, Е.А. Матвиенко. – Минск: Изд-во БГУ, 1982. – 206 с.
6. *Литвинов Р.В.* Рассмотрение судом вопросов исполнения приговоров / Р.В. Литвинов. – Воронеж, 1964. – 119 с.
7. *Лобойко Л.М.* Кримінально-процесуальне право: Курс лекцій: навч. посіб. / Л.М. Лобойко. – К.: Істина, 2005. – 456 с.
8. *Харченко І.О.* Вирішення судом процесуальних питань в стадії виконання вироку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09 / І.О. Харченко; Академія адвокатури України. – К., 2010. – 20 с.
9. *Николюк В.В.* Понятие и назначение стадии исполнения приговора в уголовном процессе / В.В. Николюк // Правоведение. – 1984. – № 6. – С. 47–51.
10. *Гуткин И.М.* Дальнейшее развитие советского уголовно-процессуального законодательства. Вопросы теории и практики: учеб. пособ. / И.М. Гуткин. – М.: Академия МВД СССР, 1978. – 62 с.
11. *Белозеров Ю.Н.* Исполнение приговора в советском уголовном процессе / Ю.Н. Белозеров, В.В. Николюк. – М.: Изд-во Акад. МВД СССР, 1984. – 67 с.

12. *Дорохов В.Я.* Обоснованность приговора в советском уголовном процессе / В.Я. Дорохов, В.С. Николаев. – М.: Госюриздат, 1959. – 236 с.

13. *Башкатов Л.Н.* Теоретические вопросы отсрочки исполнения приговора: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: 12.00.08 / Л.Н. Башкатов: Ин-т гос-ва и права АН СССР. – М., 1981. – 15 с.

Антон ЧЕРНІЄНКО

ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ПРО ВІДСТРОЧКУ ВИКОНАННЯ ВИРОКУ

Досліджено проблему щодо моменту прийняття рішення про відстрочку виконання вироку. Проаналізовано точки зору науковців з приводу вказаного питання та запропоновано власне бачення його вирішення.

Ключові слова: кримінальний процес; судовий розгляд; виконання судових рішень; прийняття рішення; відстрочка виконання вироку.

Антон ЧЕРНИЕНКО

ПРИНЯТИЕ РЕШЕНИЯ ОБ ОТСРОЧКЕ ИСПОЛНЕНИЯ ПРИГОВОРА

Исследована проблема о моменте принятия решения об отсрочке исполнения приговора. Проанализированы точки зрения ученых относительно данного вопроса и предложено собственное видение его решения.

Ключевые слова: уголовный процесс; судебное рассмотрение; исполнение судебных решений; принятие решения; отсрочка исполнения приговора.

Anton CHERNIENKO

DECISION-MAKING ABOUT POSTPONEMENT OF EXECUTION OF VERDICT

The paper studies the moment of decision-making about postponement of execution of verdict. Analyzed the main scientific things about this question and prompted the own opinion on this occasion.

Keywords: criminal process; judicial examination; enforcement of court decisions; decision-making; postponement of execution of verdict.

